

УДК 378.14

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-6-32>

Тетяна ФІЛІМОНОВА,
 orcid.org/0000-0002-6722-6333

кандидат педагогічних наук,
 доцент кафедри початкової освіти

Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського
 (Миколаїв, Україна) tatiana.filimonova15@gmail.com

КЕЙС-ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розглядається актуальна в сучасних інноваційних умовах проблема впровадження інтерактивного навчання в практику закладів вищої освіти. Розглянуто поняття інтерактивного навчання, інтерактивних технологій навчання, подана характеристика популярних в умовах педагогічних інновацій інтерактивна технологія навчання, виділено переваги та недоліки інтерактивного заняття.

Зазначено, що перебудова методичної підготовки у ЗВО передбачає розробку інноваційних технологій навчання, орієнтованих на професійний розвиток. Першочергову роль у досягненні поставлених цілей відіграють активні й інтерактивні форми та методи навчання. При активному навчанні студент більшою мірою є суб'єктом навчальної діяльності, ніж при пасивному навчанні.

Центральне місце в статті відведено аналізу кейс-технологій в освітньому процесі. Визначено види кейс-технологій, охарактеризовано деякі з них.

Особливий вид методу аналізу конкретних ситуацій становить метод «кейс-стаді». Визначено, що результатом використання «кейс-стаді» є не тільки отримані знання, а й сформовані навички професійної діяльності, професійно-значущі якості особистості. Використання методу «кейс-стаді» особливо цінно при вивченні тих розділів навчальних дисциплін, де необхідно здійснити порівняльний аналіз і де немає однозначної відповіді на поставлене запитання, а є кілька наукових підходів, поглядів, точок зору. Розкрито роль учасника «кейс-стаді» (викладача, студента) до заняття, під час заняття, після заняття.

Зазначено, що інтерактивні методи навчання й освітні технології спрямовані передусім на підвищення власної активності здобувачів освіти і їх мотивації до навчально-професійної діяльності. Вони дають змогу перейти від пасивного засвоєння знань студентами до їх активного застосування в модельних або реальних ситуаціях професійної діяльності, що, безумовно, підвищує якість підготовки майбутніх фахівців.

Ключові слова: активні методи навчання, інтерактивне навчання, інтерактивні методи, кейс-технології, метод аналізу конкретних ситуацій (АКС), ситуаційна вправа, ситуаційне завдання, кейс-стаді.

Tetiana FILIMONOVA,

orcid.org/0000-0002-6722-6333

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Primary Education

V. O. Sukhomlynskyi Mykolaiv National University

(Mykolaiv, Ukraine) tatiana.filimonova15@gmail.com

CASE TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF TRAINING FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

The article considers the problem of introduction of interactive learning in the practice of higher education institutions, which is relevant in modern innovative conditions. The concept of interactive learning, interactive learning technologies is considered, the characteristic of interactive learning technology popular in the conditions of pedagogical innovations is given, the advantages and disadvantages of interactive employment are allocated.

It is noted that the restructuring of methodological training in free economic education involves the development of innovative learning technologies focused on professional development. Active and interactive forms and methods of teaching play a primary role in achieving the set goals. In active learning, the student is more a subject of educational activity than in passive learning.

The central place in the article is given to the analysis of case technologies in the educational process. The types of case technologies are defined, some of them are characterized.

A special type of method of analysis of specific situations is the method of "case study". It is determined that the result of using the "case study" is not only the acquired knowledge, but also the formed skills of professional activity, professionally significant personality qualities. The use of the method of "case study" is especially valuable in the study of those sections of disciplines where it is necessary to carry out comparative analysis, and where there is no unambiguous

answer to the question, but there are several scientific approaches, views, points of view. The role of the participant of the "case study" (teacher, student) before the lesson, during the lesson, after the lesson is revealed.

It is noted that interactive teaching methods and educational technologies are aimed primarily at increasing the own activity of students and their motivation for educational and professional activities. They allow to pass from passive mastering of knowledge by students to their active application in model or real situations of professional activity that, certainly, raises quality of preparation of future experts.

Key words: active teaching methods, interactive learning, interactive methods, case technologies, method of analysis of concrete situations (ACS), situational exercise, situational task, case study.

Постановка проблеми. Сучасний освітній процес в Україні стрімко розвивається. На зміну теоретичному підходу приходять практико-орієнтований підхід, спрямований на результати освітнього процесу. Це, у свою чергу, призводить до постановки проблеми технологій і методів навчання, за допомогою яких практико-орієнтований підхід буде досягатися.

Першочергову роль у досягненні поставлених цілей відіграють активні та інтерактивні форми й методи навчання.

При активному навчанні студент більшою мірою є суб'єктом навчальної діяльності, ніж при пасивному навчанні, вступає в діалог із викладачем, бере активну участь у пізнавальному процесі, виконуючи творчі, пошукові, проблемні завдання (Ступина, 2009).

Перебудова методичної підготовки у ЗВО передбачає розробку інноваційних технологій навчання, орієнтованих на професійний розвиток. Ми вважаємо, що перспективними у цьому контексті є кейс-технології.

Аналіз досліджень. Теоретичні основи кейс-технологій розкрито в наукових працях О. Долгокурова, Є. Михайлової, І. Катериняка, В. Лободи, К. Меер, Ю. Сурміна, О. Сидоренка, А. Фурди, В. Чуба та ін.

Використанню кейс-методу в навчальному процесі присвячено дисертації А. Деркача, О. Єгорової, К. Красикової, О. Шевченко, І. Шумової. Застосування кейс-технологій у професійній підготовці майбутніх педагогів висвітлено в публікаціях І. Андріаді й С. Тьоміної, О. Колесникової, С. Ковальової, Т. Кошманової, С. Мамаєвої, І. Осадченко, О. Смолянінової, В. Штейнберга тощо.

Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності застосування кейс-технологій у підготовці майбутніх учителів початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Активні методи навчання дають змогу успішно формувати:

- здатність пристосовуватися в групі;
- розвиває вміння встановлювати особисті контакти, обмінюватися інформацією;
- готовність взяти на себе відповідальність за діяльністю групи;

– здатність висувати й формулювати нові ідеї, проекти;

– готовність йти на виправданий ризик і приймати нестандартні рішення;

– уміння уникати попередніх помилок і прорахунків;

– здатність чітко й переконливо викладати свої думки;

– здатність передбачати наслідки кроків, що робляться;

– уміння ефективного управління своєю діяльністю й часом.

Інтерактивні методи (від англ. Interaction – взаємодія, вплив один на іншого) – методи навчання, засновані на взаємодії здобувачів освіти між собою.

Інтерактивне навчання – це «навчання, побудоване на взаємодії здобувача освіти з навчальним оточенням, навчальним середовищем, що є місцем здобуття досвіду»; «навчання, яке засноване на психології людських взаємин і взаємодій»; «навчання, що розуміється як спільний процес пізнання, де знання видобувається в спільній діяльності через діалог, полілог» (Ступина, 2009: 7).

Навчання з використанням інтерактивних освітніх технологій передбачає відмінну від звичної логіку освітнього процесу, а саме: не від теорії до практики, а від формування нового досвіду до його теоретичного осмислення через застосування.

Т. Паніна та Л. Вавилова (Панина, 2008) виділяють такі загальні результати й ефекти інтерактивного навчання:

1. Інтерактивні методи навчання дають змогу інтенсифікувати процес розуміння, засвоєння і творчого застосування знань при вирішенні практичних завдань.

Ефективність забезпечується за рахунок більш активного включення здобувачів освіти в процес не тільки отримання, а й безпосереднього («тут і зараз») використання знань. Якщо форми й методи інтерактивного навчання застосовуються регулярно, то в студентів формуються продуктивні підходи до оволодіння інформацією, зникає страх висловити неправильне припущення (оскільки помилка не тягне за собою

негативної оцінки) і встановлюються довірчі відносини з викладачем.

2. Інтерактивне навчання підвищує мотивацію і залучення учасників у рішення обговорюваних проблем, що дає емоційний поштовх до подальшої пошукової активності учасників, спонукає їх до конкретних дій, процес навчання стає більш осмисленим.

3. Інтерактивне навчання формує здатність мислити неординарно (власне бачення проблемної ситуації) та виходити з неї; обґрунтовувати свої позиції, свої життєві цінності; розвиває такі риси, як вміння вислуховувати іншу точку зору, вміння співпрацювати, вступати в партнерське спілкування, виявляючи при цьому толерантність і доброзичливість щодо своїх опонентів.

4. Інтерактивні методи навчання дають змогу здійснити перенесення способів організації діяльності, отримати новий досвід діяльності, її організації, спілкування, переживань. Інтерактивна діяльність забезпечує не тільки приріст знань, умінь, навичок, способів діяльності й комунікації, а й розкриття нових можливостей навчання, що є необхідною умовою для становлення та вдосконалення компетентностей через включення учасників освітнього процесу в осмислене переживання індивідуальної та колективної діяльності для накопичення досвіду, усвідомлення й прийняття цінностей.

5. Використання інтерактивних технологій навчання дає змогу здійснювати контроль за засвоєнням знань і умінь, застосовувати отримані знання, вміння й навички в різних ситуаціях більш гнучким і гуманним способом.

6. Результат для конкретного здобувача освіти: досвід активного засвоєння навчального змісту у взаємодії з навчальним оточенням; розвиток особистісної рефлексії; освоєння нового досвіду навчальної взаємодії, переживань; розвиток толерантності.

7. Результат для навчальної мікрогрупи: розвиток навичок спілкування та взаємодії в малій групі; формування ціннісно-орієнтаційної єдності групи; заохочення до гнучкої зміни соціальних ролей залежно від ситуації; прийняття моральних норм і правил спільної діяльності; розвиток навичок аналізу й самоаналізу в процесі групової рефлексії; розвиток здатності вирішувати конфлікти, здатності до компромісів.

8. Результат для системи «викладач – група»: нестандартне ставлення до організації освітнього процесу; багатовимірне освоєння навчального матеріалу; формування мотиваційної готовності до міжособистісної взаємодії не тільки в навчальних, а й у позанавчальних ситуаціях.

Термін «кейс» – з англ. «case» – «подія» або «ситуація», походить від лат. «casus» – форми латинського дієслова «cadere», що означає «падати». Тобто подія – це те, що «падає, звалюється на нас» (Масалков, 2011).

До кейс-технологій належать (Современные образовательные технологии, 2011):

- метод ситуаційного аналізу;
- ситуаційні завдання та вправи;
- аналіз конкретних ситуацій (кейс-стаді);
- метод кейсів;
- метод інциденту;
- метод розбору ділової кореспонденції;
- ігрове проектування;
- метод ситуаційно-рольових ігор.

Метод аналізу конкретних ситуацій (далі – АКС). Під конкретною ситуацією розуміється подія, яка включає в себе протиріччя (конфлікт) або виступає в протиріччі з навколишнім середовищем. Як правило, ці ситуації характеризуються невизначеністю, непередбачуваністю появи та являють собою порушення або відхилення в соціальних, економічних, організаційних, педагогічних, виробничих і технологічних процесах. Однак метод АКС може включати й ситуації, у яких наявний позитивний приклад або досвід, вивчення й запозичення якого призводить до підвищення якості виробничої та громадської діяльності.

У процесі вирішення конкретної ситуації студенти використовують свій досвід та отримані знання, застосовують у навчальній аудиторії ті способи, засоби й критерії аналізу, які здобуті ними в процесі попереднього навчання.

Для аналізу можуть бути запропоновані такі типи ситуацій (Ступина, 2009):

- 1) ситуація – ілюстрація (демонструє закономірності, механізми, наслідки);
- 2) ситуація – проблема (опис реальної проблемної ситуації, вирішення якої необхідно знайти, або зробити висновок про його відсутність);
- 3) ситуація – оцінка (опис положення, вихід із якого вже знайдений, необхідно критично проаналізувати прийняте рішення);
- 4) ситуація – вправа (звернення до спеціальних джерел інформації, літератури, довідників).

Ситуаційні вправи. В основі іншого різновиду кейс-технологій також лежить конкретна ситуація. Однак матеріал у ній підкріплений результатами спеціальних досліджень, формами статистичної звітності й іншою інформацією.

Опис ситуації може містити дані, які на перший погляд не мають прямого стосунку до рішення, але саме з них потрібно виділити найважливіші, пріоритетні для прийняття рішення.

Ситуаційне завдання відрізняється від конкретної ситуації за кількома ознаками (Панфилова, 2009):

- більш чітка постановка завдання як із якісного, так і з кількісного поглядів;
- аналіз реальних даних конкретної організації при нестачі вихідної інформації для імітації непевного характеру діяльності;
- необхідність виконати розрахунки (економічні, математичні, технічні тощо);
- подання результату рішення у вигляді кількісних показників, графіків, формул, графічно зображених структур;
- багатоваріантність можливих рішень.

Особливий вид методу аналізу конкретних ситуацій становить метод «кейс-стаді».

Кейс-стаді – це вид навчального заняття, що поєднує в собі кілька методів (самостійна робота з науковою літературою, навчальною інформацією, документами; аналіз конкретних ситуацій; мозковий штурм; дискусія; метод проектів тощо) і форм (практичного заняття, семінару, ділової або рольової гри тощо) навчання. Мова йде про такий вид аудиторного заняття, на якому студенти, попередньо вивчивши інформаційний пакет навчального матеріалу (кейс), ведуть колективний пошук нових ідей, а також визначають оптимальні шляхи, механізми й технології їх реалізації.

Використання методу «кейс-стаді» особливо цінно при вивченні тих розділів навчальних дисциплін, де необхідно здійснити порівняльний аналіз і де немає однозначної відповіді на поставлене запитання, а є кілька наукових підходів, поглядів, точок зору.

Результатом використання «кейс-стаді» є не тільки отримані знання, а й сформовані навички професійної діяльності, професійно-значущих якості особистості.

Кейс-метод як форма навчання й активізації навчального процесу дає змогу успішно формувати компетенції та вирішувати такі завдання (Панфилова, 2009: 11):

- студент повинен продемонструвати здатність мислити логічно, ясно й послідовно, а також розуміти сенс вихідних даних і припущених рішень;

- оперативно приймати рішення;
- відпрацьовувати вміння затребувати додаткову інформацію, необхідну для уточнення вихідної ситуації, тобто правильно формулювати питання «на розвиток», «на розуміння»;
- наочно представляти особливості прийняття рішення в ситуації невизначеності, а також різні підходи до розробки плану дій, орієнтованих на досягнення кінцевого результату;
- здобувати навички ясного й точного викладу власної точки зору в усній або в письмовій формах;
- виробляти вміння здійснювати презентацію, тобто переконливо підносити, обґрунтовувати й захищати свою точку зору;
- відпрацьовувати навички конструктивного критичного оцінювання точки зору інших;
- розвивати вміння самостійно приймати рішення на основі групового аналізу ситуації;
- формувати здатність і готовність до саморозвитку та професійного зростання на основі аналізу (рефлексії) своїх і чужих помилок, спираючись на дані зворотного зв'язку.

Висновки. Отже, інтерактивні методи навчання та освітні технології спрямовані передусім на підвищення власної активності здобувачів освіти і їх мотивації до навчально-професійної діяльності. Вони дають змогу перейти від пасивного засвоєння знань студентами до їх активного застосування в модельних або реальних ситуаціях професійної діяльності, що, безумовно, підвищує якість підготовки майбутніх фахівців.

Використання кейс-методу в підготовці майбутніх учителів початкової школи до інноваційної професійної діяльності є особливо значущим, оскільки його застосування в навчальному процесі вимагає максимального наближення здобувачів вищої освіти до реальних ситуацій професійної діяльності й прийняття адекватних рішень.

За допомогою кейс-методу майбутні викладачі мають можливість вивчати складні професійні питання, формувати вміння виділяти проблеми, аналізувати та розробляти програми дій, що дасть змогу в майбутньому виважено діяти в реальній ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Масалков И. К. Стратегия кейс-стади: методология исследования и преподавания : учебник для вузов. Москва : Академический Проект ; Альма Матер, 2011. 443 с.
2. Панина Т. С., Вавилова Л. Н. Современные способы активизации обучения : учебное пособие / под ред. Т. С. Паниной. 4-е изд., стер. Москва : Издательский центр «Академия», 2008. 176 с.
3. Панфилова А. П. Инновационные педагогические технологии : Активное обучение : учебное пособие. Москва : Издательский центр «Академия», 2009. 192 с.
4. Психолого-педагогическое сопровождение реализации инновационных образовательных программ / под ред. Ю. П. Зинченко, И. А. Володарской. Москва : Изд-во МГУ, 2007. 120 с.

5. Ситуационный анализ, или Анатомия Кейс-метода / под ред. Ю. П. Сурмина. Киев : Центр инноваций и развития, 2002. 286 с.
6. Современные образовательные технологии : учебное пособие / под ред. Н. В. Бордовской. 2-е изд., стер. Москва : КНОРУС, 2011. 432 с.
7. Ступина С. Б. Технологии интерактивного обучения в высшей школе : учебно-методическое пособие. Саратов : Издательский центр «Наука», 2009. 52 с.
8. Технологія тренінгу / упоряд : О. П. Главник, Г. М. Бевз ; за заг. ред. С. Д. Максименко. Київ : Главик, 2005. 112 с.
9. Хімчук Л. Використання педагогічних інтерактивних технологій у навчанні вчителів початкової школи. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 31. Том 4. С. 196–200. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/31.214362>.
10. Філімонова Т. Використання інтерактивних технологій навчання в процесі вивчення педагогічних дисциплін майбутніми фахівцями початкової освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 31. Том 4. С. 190–195. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/31.214360>.

REFERENCES

1. Masalkov I. K. Strategiya kejs stadi: metodologiya issledovaniya i prepodavaniya [Case study strategy: research and teaching methodology]: uchebnik dlya vuzov. Moskva : Akademicheskij Proekt ; Al'ma Mater. 2011. 443 s. [in Russian].
2. Panina T. S., Vavilova L. N. Sovremenny'e sposoby` aktivizaczii obucheniya [Modern ways to enhance learning]: uchebnoe posobie / pod red. T. S. Paninoj. 4-e izd., ster. Moskva: Izdatel'skij cenztr «Akademiya». 2008. 176 s. [in Russian].
3. Panfilova A. P. Innovacionny'e pedagogicheskie tekhnologii: Aktivnoe obuchenie [Innovative pedagogical technologies: Active learning]: uchebnoe posobie. Moskva: Izdatel'skij cenztr «Akademiya». 2009. 192 s. [in Russian].
4. Psikhologo-pedagogicheskoe soprovozhdenie realizaczii innovacionny`kh obrazovatel'ny`kh programm [Psychological and pedagogical support for the implementation of innovative educational programs] / pod red. Yu. P. Zinchenko, I. A. Volodarskoj. Moskva: Izd-vo MGU. 2007. 120 s. [in Russian].
5. Situacionny`j analiz, ili Anatomiya Kejs-metoda [Situational Analysis, or Anatomy of the Case Method] / pod red. Yu. P. Surmina. Kiev : Cenztr innovacij i razvitiya. 2002. 286 s. [in Russian].
6. Sovremenny'e obrazovatel'ny'e tekhnologii: uchebnoe posobie [Modern educational technologies: a tutorial] / pod red. N. V. Bordovskoj. 2-e izd., ster. Moskva: KNORUS. 2011. 432 s. [in Russian].
7. Stupina S. B. Tekhnologii interaktivnogo obucheniya v vy'sshej shkole [Interactive learning technologies in higher education]: uchebno-metodicheskoe posobie. Saratov : Izdatel'skij cenztr «Nauka». 2009. 52 s. [in Russian].
8. Tekhnologijia treninhu [Training technology] / uporiad: O. P. Hlavnyk, H. M. Bevz; za zah. red. S. D. Maksymenko. Kyiv: Hlavnyk. 2005. s. 112 [in Ukrainian].
9. Khimchuk L. Vykorystannia pedahohichnykh interaktyvnykh tekhnologij u navchanni vchyteliv pochatkovoї shkoly [The use of pedagogical interactive technologies in the teaching of primary school teachers]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. Vyp. 31. T. 4. 2020. ss. 196–200. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/31.214362> [in Ukrainian].
10. Filimonova T. Vykorystannia interaktyvnykh tekhnologij navchannia v protsesi vyvchennia pedahohichnykh dystsyplin maibutnimy fakhivtsiamy pochatkovoї osvity [The use of interactive learning technologies in the process of studying pedagogical disciplines by future specialists in primary education]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. Vyp. 31. T. 4. 2020. ss. 190–195. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/31.214360> [in Ukrainian].